

ARTIKELEN

Straffen omvat meer dan gevangenisstraf

De effecten van dadenkenmerken op de straftoemeting voor het gehele sanctiepakket

Sigrid van Wingerden & Johan van Wilsem

Straftoemetingsonderzoek richt zich vaak alleen op de onvoorwaardelijke gevangenisstraf en doet daarmee onvoldoende recht aan de straftoemetingspraktijk, waarin vele sanctietypen juist ook gecombineerd worden opgelegd. Om te onderzoeken in hoeverre de bevindingen ter toetsing van de focal concerns theory door deze gevangenisstraf-bias vertekend kunnen zijn, vergelijken we de effecten van dadenkenmerken voor gevangenisstraf met die voor andere sanctietypen en met een model dat ook combinaties van sancties omvat. De resultaten tonen aan dat de effecten van dadenkenmerken verschillen per sanctietype. Als ook combinaties van sancties in het onderzoek worden betrokken, blijken sommige factoren niet langer strafverlichtend of -verzwarend te zijn, of slaat de richting van het effect zelfs om. Toekomstig straftoemetingsonderzoek dient zich daarom te richten op het gehele sanctiepakket.

Inleiding

Straftoemeting is complex, zowel voor rechters die een straftoemetingsbeslissing moeten nemen, als voor onderzoekers die de straftoemeting bestuderen. Die complexiteit wordt niet alleen veroorzaakt doordat er geen eenduidig antwoord bestaat op de vraag wanneer een straf 'juist' is, ook de ruime mogelijkheden die het formele straftoemetingskader biedt, dragen bij aan de complexiteit van straftoemeting. Het Wetboek van Strafrecht geeft aan dat rechters verschillende hoofdstraffen, bijkomende straffen en maatregelen met elkaar kunnen combineren, waarbij de straffen en sommige maatregelen ook nog in verschillende modaliteiten (voorwaardelijk of onvoorwaardelijk) kunnen worden opgelegd.¹ De wet laat de rechter een ruime discretionaire bevoegdheid bij zijn keuze voor de op te leggen straf. Het uitgebreide sanctiearsenaal in combinatie met de grote straftoemetingsvrijheid van de rechter heeft als voordeel dat rechters goed uitgerust zijn om straffen te individualiseren: zij kunnen maatwerk leveren. Tegelijkertijd zorgt het ervoor dat de straftoemeting niet transparant is en tot ongerechtvaardigde ongelijkheid in straffen kan leiden. Volgens Van Kalmthout (2000) kan de straftoemeting 'uit een oogpunt van gelijkheid en legitimiteit nauwelijks nog aan-

- 1 Het sanctiearsenaal wordt nog verder uitgebreid door sancties uit bijzondere wetten, zoals de ontzegging van de rijbevoegdheid (art. 179 WvW) en de stillegging of onderbewindstelling van een onderneming (respectievelijk art. 7 sub c en art. 8 lid 2 WED).

vaardbaar genoemd (...) worden'. Daar komt bij dat ongelijkheid in straffen niet alleen de legitimiteit van de straftoemeting schaadt, maar ook die van het hele straf(proces)recht. Onderzoek naar straftoemeting is daarom belangrijk: het inzichtelijk maken van de factoren die een rol spelen bij de straftoemeting kan bijdragen aan een transparantere rechtspraak en kan aanknopingspunten bieden voor verbetering van de consistentie in straffen.

Straftoemetingsonderzoek dat kwantitatief van aard is, heeft de kennis over de straftoemeting de laatste decennia sterk vergroot. Echter, de studies kenmerken zich doorgaans door twee beperkingen. Ten eerste richten zij zich vaak slechts op de oplegging van de onvoorwaardelijke gevangenisstraf en niet op die van *andere sanctietypen of -modaliteiten*. Ten tweede hebben zij onvoldoende oog voor *combinaties* van sancties, terwijl dit veelvuldig wordt opgelegd: in Nederland werd een dader in 2011 gemiddeld tot 1,4 sanctietypen veroordeeld, voorwaardelijke modaliteiten buiten beschouwing gelaten (Van Rosmalen e.a., 2012). Vanwege deze beperkingen komt de zwaarte van de *totaal opgelegde sanctie* onvoldoende tot haar recht in kwantitatief straftoemetingsonderzoek.² Dit geldt niet alleen voor onderzoek in Nederland; ook in de Verenigde Staten hebben studies zich de afgelopen drie decennia zelden of nooit op combinaties van sancties gericht, terwijl rechters die wel oplegden.³

De zwaarte van de opgelegd sanctie wordt immers niet alleen door middel van onvoorwaardelijke gevangenisstraf uitgedrukt, maar ook door andere sanctietypen en -combinaties. Andere sanctietypen kunnen onder bepaalde voorwaarden zelfs als zwaardere straffen beschouwd worden dan de onvoorwaardelijke gevangenisstraf. Zo toont surveyonderzoek naar de gepercipieerde zwaarte van verschillende soorten en hoogten van sancties (de zogenaamde *penal metrics of exchange rates*) onder meer aan dat 75 procent van de daders een flinke boete of een forse voorwaardelijke straf een zwaardere sanctie vindt dan een korte gevangenisstraf (Spelman, 1995), of dat gevangenen een voorwaardelijke straf van drie jaar erger vinden dan een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van één maand (Sebba & Nathan, 1984). Uit ander onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat bijna de helft van de daders bij de keuze tussen vijf jaar 'probation' of één jaar gevangenisstraf, liever gevangenisstraf dan 'probation' krijgt (Crouch, 1993). Daarnaast wordt in Nederland de maatregel van terbeschikkingstelling (tbs) vanwege de onbepaalde duur als een zwaardere sanctie beschouwd dan de gevangenisstraf (Heidanus, 2013).

- 2 Voor kwalitatief straftoemetingsonderzoek waarbij rechters geïnterviewd worden, geldt de eerste beperking in mindere mate, omdat de vraag welke straf rechters op zouden leggen vaak op een open manier gesteld wordt (zie bijv. Beyens, 2000; Van Wingerden e.a., 2011). Motieven van rechters om bepaalde sancties wel of niet op te leggen, kunnen zo goed worden achterhaald. Echter, ook in kwalitatief onderzoek wordt er onvoldoende aandacht besteed aan *combinaties* van sancties en aan hoe de verschillende sanctietypen en -combinaties zich tot elkaar verhouden: een precieze strafmaat wordt niet bestudeerd (Beyens, 2000).
- 3 In de jaren zeventig en tachtig werd wel onderzoek verricht, waarbij verschillende straftypen en -combinaties werden ingedeeld op een schaal voor sanctiezwaarte met bijvoorbeeld 93 punten, oplopend van een voorwaardelijke straf naar levenslange gevangenisstraf of de doodstraf (Spohn e.a., 1985; Uhlman, 1978).

Door niet het gehele sanctiepakket te omvatten heeft eerder kwantitatief onderzoek een incompleet beeld opgeleverd van de straftoemingspraktijk. Factoren waarvan op basis van eerder onderzoek wordt aangenomen dat ze een rol spelen bij de straftoemeting, spelen wellicht een andere rol als ook (combinaties met) andere sancties in het onderzoek worden betrokken. Zo zouden drugsverslaafde daders bijvoorbeeld een kleinere kans op gevangenisstraf kunnen hebben *omdat* zij eerder de maatregel van plaatsing in een inrichting voor stelselmatige daders (ISD) opgelegd krijgen. Als deze maatregel ook in het onderzoek betrokken wordt, zou drugsverslaving mogelijk niet langer een strafverzachtende omstandigheid kunnen blijken te zijn.

In deze bijdrage onderzoeken wij daarom in hoeverre uitkomsten van straftoemingsonderzoek standhouden dan wel veranderen als het onderzoek wordt uitgebreid van alleen de onvoorwaardelijke gevangenisstraf naar de totaal opgelegde straf. Omdat de rechter het totale sanctiepakket dat hij aan de dader oplegt, afstemt op de persoon van de dader, richten wij ons in het bijzonder op de effecten van daderkenmerken. Wij onderzoeken daarbij in hoeverre effecten van daderkenmerken standhouden als de analyses zich niet alleen op de onvoorwaardelijke gevangenisstraf richten, maar ook op andere sancties die (soms in combinatie) door de rechter worden opgelegd. Daarmee kunnen we ingaan op de vraag: in hoeverre moeten we onze kennis over daderkenmerken als straftoemingsfactoren herzien als de reikwijdte van het onderzoek wordt uitgebreid naar het gehele sanctiepakket?

Eerder straftoemingsonderzoek

Kwantitatief straftoemingsonderzoek heeft al van veel daderkenmerken aangetoond dat zij een rol spelen bij de beslissing van de rechter over de straf. Recent onderzoek in Nederland laat bijvoorbeeld al zien dat vrouwen lichter gestraft worden dan mannen (Boone & Korf, 2010; Johnson e.a., 2010; Van Wingerden e.a., 2011). Daarnaast worden daders die in Nederland geboren zijn, of een Nederlands uiterlijk hebben, lichter gestraft dan andere daders, maar zijn leeftijdseffecten en de rol van het strafrechtelijk verleden van de dader minder eenduidig (Johnson e.a., 2010; Van Wingerden e.a., 2011; Wermink e.a., 2012). Sociale omstandigheden van de dader hangen ook samen met de straftoemeting: daders die werkloos zijn, 'foute vrienden' hebben en alcoholproblemen hebben, worden zwaarder bestraft (Van Wingerden e.a., 2011).

Deze bevindingen voor Nederland komen overeen met die uit de Verenigde Staten, de bakermat van straftoemingsonderzoek. Ook daar is in studies gevonden dat straffen lichter zijn voor vrouwen (Curry, 2010; Doerner & Demuth, 2010; Koons-Witt, 2002) en voor jonge daders (Doerner & Demuth, 2010; Spohn & Holleran, 2000), maar ook voor de oudsten (curvilineair leeftijdseffect) (Steffensmeier e.a., 1995). *Blacks* en *Hispanics* worden zwaarder bestraft dan blanke Amerikanen, hoewel deze effecten vaak indirect of in interactie met andere factoren een rol spelen (Spohn, 2000): vooral jonge, niet-blanke mannen worden zwaarder gestraft (Steffensmeier e.a., 1998). Sociale omstandigheden van de dader zijn ech-

ter zelden in Amerikaans straftoemetingsonderzoek betrokken. Studies waarin dat wel gebeurde, laten vaak geen eenduidig beeld zien, bijvoorbeeld met betrekking tot opleidingsniveau (Koons-Witt, 2002; Wooldredge, 2010) en arbeidsmarktpositie (Chiricos & Bales, 1991; Myers, 1988).

Echter, eerder kwantitatief straftoemetingsonderzoek in Nederland heeft, zoals gezegd, onvoldoende recht gedaan aan de complexiteit van het sanctiepakket. In sommige onderzoeken werd helemaal geen aandacht besteed aan andere sancties dan de onvoorwaardelijke gevangenisstraf (Komen & Van Schooten, 2006; Van Tulder & Diephuis, 2009; Wermink e.a., 2012). Dit leidt tot een incomplete bestudering van de straftoemeting, omdat andere sancties en combinaties van sancties genegeerd worden. In andere studies werden wel verschillende sanctietypen in het onderzoek betrokken, bijvoorbeeld door verschillende soorten hoofdstraffen en modaliteiten 'los van elkaar' te analyseren (o.a. Jongman e.a., 1984; Van der Werff & Van der Zee-Nefkens, 1978; Van Wingerden e.a., 2011), maar *combinaties* van sancties komen ook hier onvoldoende tot hun recht. Weer andere onderzoeken probeerden combinaties van sancties wel te verdisconteren door sancties die naast de onvoorwaardelijke gevangenisstraf zijn opgelegd (zoals tbs) in de regressiemodellen mee te nemen als onafhankelijke variabelen (Johnson e.a., 2010; Van Tulder & Van der Schaaf, 2012; Van Wingerden & Nieuwbeerta, 2010). Echter, dit brengt endogeniteitsproblemen met zich: het veronderstelt dat de rechter eerst beslist heeft om al dan niet tbs op te leggen, en dat hij zich pas daarna buigt over de vraag of aan de dader een onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd dient te worden. Het is niet aannemelijk dat deze beslisvolgorde overeenstemt met de praktijk: daar zal de rechter de beslissingen niet onafhankelijk van elkaar, maar integraal nemen.

Gezien de focus in eerder onderzoek op de onvoorwaardelijke gevangenisstraf kunnen studies die zich richten op het totale sanctiepakket mogelijk nieuwe toetsresultaten opleveren omtrent de *focal concerns theory* (Steffensmeier & Demuth, 2000; Steffensmeier e.a., 1995; 1998), het meest gebruikte theoretische raamwerk in straftoemetingsonderzoek. Volgens dit perspectief wordt het beslisgedrag van rechters mede gestuurd door informatie- en tijdsrestricties en komen rechterlijke uitspraken binnen die context onder andere voort uit eerdere ervaringen met vergelijkbare gevallen, heersende stereotypes en vooroordelen (Albonetti, 1991). Onder deze aanname van *bounded rationality* wordt ervan uitgegaan dat drie algemene principes leidend zijn bij de totstandkoming van de rechterlijke uitspraak: (1) de mate waarin de verdachte het ten laste gelegde kan worden verweten, (2) de gevaarlijkheid van de dader en de zorg om de maatschappij daartegen te beschermen, en (3) praktische overwegingen van individuele aard of vanuit de rechtbank bij het opleggen van de straf (Steffensmeier & Demuth, 2000; Steffensmeier e.a., 1995; 1998). Deze laatste factor kan uiteenlopende overwegingen omvatten, zoals onvoldoende gevangenis capaciteit, tijdsdruk bij de rechtbank of problemen bij de zorg voor de kinderen van de verdachte indien een gevangenisstraf zou worden opgelegd. Veel bevindingen omtrent het belang van daderkenmerken bij de straftoemeting worden begrepen vanuit dit focal-concerns perspectief. Het feit bijvoorbeeld dat jonge mannen van niet-westerse komaf vaker tot gevangenisstraf worden veroordeeld en binnen die strafsoort ook hogere straffen

krijgen, is geïnterpreteerd als een bevestiging van de aanname dat groepen die zich vaker in recidiveverhogende omstandigheden bevinden tot strengere straffen worden veroordeeld – gegeven de tweede focal concern dat de rechter de maatschappij tracht te beschermen tegen toekomstig gevaar (bijv. Steffensmeier & Demuth, 2000).

Omdat de praktijk van de Nederlandse rechtspraak er een is waarbij rechters ook veelvuldig andere straffen opleggen en in combinatie opleggen met gevangenisstraf, is echter de vraag wat dit betekent voor de hypothesetoetsing binnen de focal concerns theory. De vraag is namelijk welke sociale groepen deze andere straffen ontvangen en hoe hoog die zijn. Vanuit het oogpunt van de tweede focal concern – preventie van gevaar en bescherming van de maatschappij – zou de voorspelling zijn dat het dezelfde groepen betreft die ook vaker en meer gevangenisstraf krijgen: bijvoorbeeld jonge mannen van niet-westerse komaf die zich in ongunstige sociale omstandigheden bevinden. Maar vanuit het oogpunt van de derde focal concern – praktische overwegingen – zouden andere voorspellingen kunnen worden gedaan. Mensen van niet-westerse komaf bijvoorbeeld krijgen wellicht vaker gevangenisstraf, maar juist *minder* vaak taakstraf, omdat dit soms vanwege taalbarrières een probleem zou kunnen vormen. Evenzeer zouden de lichtere gevangenisstraffen die aan vrouwen worden uitgedeeld (mogelijk vanwege de zorg voor kinderen), kunnen worden gecompenseerd door zwaardere uitspraken op het gebied van taakstraffen. Dit zijn scenario's waarbij er mogelijk niet zozeer sprake is van lichtere straffen als er naar het volledige sanctiepakket wordt gekeken, maar meer van uitruil van strafalternatieven: als voor een bepaalde sociale groep de ene straf minder vaak of minder streng wordt opgelegd, wordt de andere straf dat juist meer. In een dergelijk scenario zouden de verschillen tussen sociale groepen in de totale straf dan kleiner zijn of verdwijnen in vergelijking met strafpatronen bij onvoorwaardelijke gevangenisstraf.

De oplossing voor het omvatten van het gehele sanctiepakket wordt door sommige onderzoekers daarom gezocht in het omrekenen van opgelegde sancties naar sanctiepunten. Daarbij zijn twee aspecten van belang: de omrekeningsleutel waarmee verschillende sancties aan elkaar gerelateerd worden en het aantal sanctietypen en -modaliteiten dat daarbij betrokken wordt. Eerder straftoemetingsonderzoek dat gebruik maakt van sanctiepunten heeft bijna altijd de omrekeningsleutel van BOS/Polaris⁴ gehanteerd (Berghuis, 1992; Berghuis & Mak, 2002; Bosmans & Pemberton, 2012; Lodewijks e.a., 2010; Pemberton & Bosmans, 2013), waarin één dag gevangenisstraf gelijk wordt gesteld aan twee uur taakstraf en een geld-

4 Aanwijzing Kader voor strafvordering (Stcrt. 2012, 26824). Uit het Wetboek van Strafrecht en LOVS-richtlijnen kunnen echter ook andere verhoudingen tussen de vrijheidsbeneming en de geldboete worden afgeleid.

boete van 35 euro.⁵ Voor wat betreft het tweede aspect, de sanctietypen en -modaliteiten die meegenomen worden bij de berekening van de sanctiezwaarte, omvatten voornoemde onderzoeken zowel de gevangenisstraf als de taakstraf en de geldboete. Berghuis (1992; Berghuis & Mak, 2002) betrok daarnaast ook tbs en de plaatsing in een inrichting voor jeugdigen (PIJ) in zijn studie. De studie van Assink e.a. (2010) betrok verbeurdverklaringen en ontzeggingen van de rijbevoegdheid en is bovendien de enige studie waarin voorwaardelijke sancties ook meegeteld worden voor het berekenen van de sanctiezwaarte.

Methode

Om te onderzoeken in hoeverre effecten van daderkenmerken standhouden als de analyses zich niet alleen op de onvoorwaardelijke gevangenisstraf richten, maar ook op andere sancties die (in combinatie) door de rechter worden opgelegd, vergelijken we ten eerste de effecten die daderkenmerken hebben op verschillende losse sanctietypen. Resultaten van straftoemetingsonderzoek dat zich tot de gevangenisstraf beperkt, kunnen immers alleen vertekend zijn als daderkenmerken verschillende effecten voor verschillende sanctietypen en -modaliteiten hebben.

Delict- en proceskenmerken, zoals de ernst van het feit, de duur van de voorlopige hechtenis en het arrondissement waarin de zaak terecht is, worden in de analyses als controlevariabelen betrokken. Om verschillen in effecten van daderkenmerken tussen verschillende soorten sancties inzichtelijk te maken, verrichten we steeds multivariate regressieanalyses met dezelfde onafhankelijke variabelen (delict-, proces- en daderkenmerken), maar variëren we de afhankelijke variabelen (de verschillende sancties). Wij richten ons hierbij naast de duur van de onvoorwaardelijke gevangenisstraf ($n=9.928$) op de drie overige meest voorkomende straftypen en -modaliteiten: de duur van de voorwaardelijke gevangenisstraf ($n=13.196$), de duur van de onvoorwaardelijke taakstraf ($n=8.674$) en de duur van de voorwaardelijke taakstraf ($n=2.492$). Selectie-effecten worden beperkt door daders die niet tot de betreffende straf zijn veroordeeld, in de analyse mee te nemen met een strafduur van 0. Omdat de strafduur niet normaal verdeeld is, verrichten we de analyses op het natuurlijk logaritme van de strafduur.⁶ Om te bepalen in hoeverre effecten verschillen tussen de modellen, gaan wij na of een effect wel statistisch significant ($p < 0,05$) is in het ene model, maar

5 Omdat deze richtlijn regelmatig wordt geüpdatet, zijn voornoemde studies nog op oudere versies gebaseerd, waarin een dag vrijheidsbeneming werd gelijkgesteld aan een geldboete van 23, 25 of 29 euro. Van Tulder (2011) wijkt van de BOS/Polaris-richtlijnen af door een dag vrijheidsbeneming gelijk te stellen aan 50 euro. Hij hanteert eveneens een andere omrekeningsleutel, die meer aan zou sluiten bij 'percepties van de maatschappij': een dag vrijheidsbeneming wordt gelijkgesteld aan acht uur taakstraf. Assink e.a. (2010; Assink & Pepels, 2010) wijken ook af van de BOS/Polaris-richtlijnen: zij stellen een dag vrijheidsbeneming gelijk aan tien uur taakstraf en 250 euro boete. Voor gevangenisstraf wordt bovendien forfaitair een aantal sanctiepunten toegekend.

6 Omdat het niet mogelijk is om een natuurlijk logaritme te berekenen van 0, is eerst bij alle zaken bij de strafduur 1 opgeteld (vgl. Johnson & Kurlychek, 2012).

niet in het andere. Daarnaast gaan we na voor effecten die in beide modellen statistisch significant zijn, of de richting van de verbanden hetzelfde is.

Hoewel het vergelijken van de effecten van daderkenmerken inzichtelijk maakt in hoeverre hun rol anders is voor verschillende sanctietypen, wordt er zo nog altijd geen rekening gehouden met *combinaties* van sancties, waardoor de analyses geen recht doen aan de gehele sanctie die de rechter heeft opgelegd. Het laatste model richt zich daarom ook op het totale sanctiepakket: de – eventueel in combinatie – opgelegde sancties worden omgerekend naar sanctiepunten.⁷ Ten eerste betrekken we de onvoorwaardelijke gevangenisstraf, taakstraf en geldboete. Daarvoor sluiten we, net als veel ander onderzoek, aan bij de omreken sleutel van BOS/Polaris: één dag gevangenis staat gelijk aan twee uur taakstraf en 35 euro geldboete.⁸ Ten tweede betrekken we van deze straffen ook hun voorwaardelijke vorm. In navolging van Assink e.a. (2010) berekenen wij de sanctiezwaarte van voorwaardelijke sancties door de sanctiezwaarte, als de straf onvoorwaardelijk zou zijn, te vermenigvuldigen met de kans dat de dader binnen twee jaar recidiveert.⁹ Dat is voor volwassen daders 0,275 (Wartna e.a., 2011). Ten slotte betrekken we ook de maatregelen van ISD en tbs bij de berekening van de sanctiezwaarte. Omdat de ISD-maatregel in de regel twee jaar duurt, wordt ISD gelijkgesteld aan een vrijheidsstraf van twee jaar (730 dagen). Tbs wordt gelijkgesteld aan een vrijheidsstraf van 1.864 dagen: de gemiddelde verblijfsduur in de periode 2005-2007 van 5,1 jaar (Nagtegaal e.a., 2011).

7 Tevens hebben wij factoranalyses verricht om te achterhalen of bij de verschillende sanctietypen en -hoogten achterliggende 'sanctiefactoren' ontdekt konden worden. Dit bleek niet het geval.

8 Dezelfde analyses zijn ook verricht met een andere omreken sleutel (één dag vrijheidsbenaming: acht uur taakstraf: 80 euro boete). De resultaten komen grotendeels overeen met de resultaten op grond van de andere omreken sleutel. Echter, daders met minstens drie veroordelingen als jongere worden nu wel significant zwaarder bestraft dan daders zonder eerdere veroordelingen, en daders die in een land buiten Europa zijn geboren, worden niet meer significant anders gestraft dan daders die in Nederland geboren zijn. Ten slotte worden daders met problemen op het gebied van opleiding en werk nu niet meer significant zwaarder gestraft, terwijl daders met problemen op het gebied van relaties met familie nu juist wel significant lichter worden gestraft dan daders zonder die problemen.

9 Deze periode van twee jaar komt overeen met de gemiddelde duur van de proeftijd van de daders in onze data van 2,04 jaar.

Tabel 1: Combinaties van sancties (N=22.031)*

	Hoofdstraffen			Bijkomende straffen					Maatregelen		
	Gevangenisstraf		Taakstraf		Geldboete		Ontzetting uit rechten	Verbeurdverklaring	Onttrekking a/h verkeer	Tbs	ISD
	ov	vw	ov	vw	ov	vw					
Totaal (N)	9.928	13.196	8.674	2.492	1.106	689	797	1.564	1.297	278	562
Los	18,2	10,5	14,7	39,2	25,9	60,8	1,3	0,8	0,0	12,6	85,4
Combinaties											
Hoofdstraffen											
Gevangenisstraf	-	54,3	16,1	2,6	9,0	2,9	19,6	78,7	68,7	85,6	7,7
Voorwaardelijk	72,1	-	64,9	1,6	28,7	3,6	35,0	69,4	65,5	2,2	0,0
Taakstraf	14,0	42,7	-	55,3	12,7	6,4	51,2	27,1	32,0	0,0	0,0
Voorwaardelijk	0,6	0,3	15,9	-	7,2	1,2	8,3	2,8	4,0	0,0	0,0
Geldboete	1,0	2,4	1,6	3,2	-	27,3	34,5	2,5	3,6	0,4	0,2
Voorwaardelijk	0,2	0,2	0,5	0,3	17,0	-	6,4	1,2	0,4	0,4	0,0
Bijkomende straffen	1,6	2,2	4,7	2,6	24,9	7,4	-	3,4	1,5	0,7	0,0
Ontzetting uit rechten	12,4	8,2	4,9	1,8	3,5	2,6	6,6	-	27,4	10,4	4,4
Verbeurdverklaring	9,0	6,4	4,8	2,1	4,2	0,7	2,5	22,7	-	11,5	2,5
Onttrekking aan het verkeer											
Tbs	2,4	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,3	1,9	2,5	-	0,0
ISD	0,4	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	1,6	1,1	0,0	-

ov=onvoorwaardelijk; vw=voorwaardelijk

* Doordat de rechter strafcombinaties op kan leggen van meer dan twee sancties, tellen de percentages in deze tabel niet op tot 100 procent.

De tabel dient verticaal gelezen te worden. Voorbeeld: van de 8.674 onvoorwaardelijke taakstraffen wordt 16,1 procent in combinatie met een onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd.

Data

Elke strafzaak is anders. Om uitkomsten van strafzaken met elkaar te kunnen vergelijken, dient er voor zo veel mogelijk kenmerken 'gecontroleerd' te worden. Om goed straftoemetingsonderzoek te verrichten is het daarom noodzakelijk dat de dataset gedetailleerde informatie bevat over delict-, proces- en daderkenmerken. In deze studie wordt de straftoemeting daarom onderzocht aan de hand van data uit het Recidive Inschattingsschalen (RISc)-bestand van de drie reclaseringsorganisaties (3RO) en Openbaar Ministerie (OM)-data. Het RISc-bestand is een registratie van 3RO van alle afgenomen RISc'en in de periode 2005-2007. Het bevat allerlei kenmerken en sociale omstandigheden van de verdachte die relevant kunnen zijn voor de straftoemeting. Aan dit RISc-bestand zijn de gegevens uit OM-data gekoppeld met betrekking tot de vervolging en afdoening van strafzaken in eerste aanleg. De samenvoeging van beide datasets levert een bestand op dat gedetailleerde informatie bevat over delict-, proces- en daderkenmerken en straftoemeting (N=22.031).¹⁰ De beschrijvende statistieken van deze data zijn opgenomen in bijlage 1. Combinaties van sancties komen veelvuldig voor in het bestand. In totaal zijn er 41.614 sancties opgelegd; gemiddeld 1,9 per dader.¹¹ Tabel 1 toont een overzicht van de sanctiecombinaties. Zo kreeg 72 procent van de daders die tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf zijn veroordeeld ook een voorwaardelijke gevangenisstraf en 14 procent ook een onvoorwaardelijke taakstraf. Aan slechts 18 procent van de daders die tot onvoorwaardelijke gevangenisstraf zijn veroordeeld, is deze straf 'los' opgelegd.¹² Deze cijfers onderstrepen de relevantie om in straftoemetingsonderzoek de 'volledige' sanctie te bestuderen.

Resultaten

Straftoemetingseffecten van daderkenmerken: de onvoorwaardelijke gevangenisstraf vergeleken met andere sancties

Tabel 2 geeft voor de verschillende sancties de resultaten van de regressieanalyses weer. De effecten die daderkenmerken hebben op de duur van de onvoorwaardelijke gevangenisstraf vertonen op sommige punten overeenkomsten met de effecten die zij op andere straftypen hebben. Vrouwen worden bijvoorbeeld zowel tot een significant kortere *onvoorwaardelijke* gevangenisstraf veroordeeld als tot een significant kortere *voorwaardelijke* gevangenisstraf dan mannen. Echter, voor geen enkel daderkenmerk geldt dat het voor alle vier de sanctietypen hetzelfde statistisch significante effect heeft. Regelmatig is er sprake van *uitruiling*: een daderkenmerk hangt bij het ene sanctietype samen met een lichtere straf, maar bij een ander sanctietype juist met een zwaardere straf. Zo krijgen vrouwen welis-

10 Zie Van Wingerden e.a. (2011) voor een uitgebreide beschrijving van het bestand.

11 Hierbij zijn de volgende sancties meegeteld: onvoorwaardelijke en voorwaardelijke hoofdstraffen, bijkomende straffen, tbs, ISD, PIJ en ontzegging van de rijbevoegdheid.

12 Straffen zijn als 'los' beschouwd indien zij niet in combinatie zijn opgelegd met de sancties uit deze tabel. Jeugddetentie, PIJ en de ontzegging van de rijbevoegdheid zijn dus buiten beschouwing gelaten.

waar een kortere gevangenisstraf, maar de duur van een voorwaardelijke taakstraf is langer voor hen. Daarnaast krijgen daders jonger dan 21 een kortere *onvoorwaardelijke* gevangenisstraf dan daders die tussen de 21 en 30 jaar oud zijn, maar een langere *voorwaardelijke* gevangenisstraf. Bovendien speelt het geboorteland van de daders – anders dan bij de onvoorwaardelijke gevangenisstraf – geen rol bij de duur van de voorwaardelijke gevangenisstraf en is de duur van de taakstraf juist *korter* voor daders die in het buitenland geboren zijn.¹³ De effecten van het strafrechtelijk verleden van de dader wisselen ook per straftype. Bijvoorbeeld voor daders die minstens drie keer als jeugdige veroordeeld zijn: zij krijgen een langere onvoorwaardelijke gevangenisstraf, maar een kortere taakstraf.

Straftoemetingseffecten van sociale omstandigheden van de dader zijn ook niet voor alle straftypen gelijk. Problemen op het gebied van wonen en van opleiding en werk vergroten bijvoorbeeld de duur van de onvoorwaardelijke gevangenisstraf, maar verkleinen de duur van de taakstraf. En problemen met emotioneel welzijn hangen samen met kortere *onvoorwaardelijke* gevangenis- en taakstraffen, maar hangen niet significant samen met de *voorwaardelijke* varianten. Verschillen in effecten zijn er bijvoorbeeld ook voor problemen op het gebied van denkpatronen, gedrag en vaardigheden. Deze hangen *niet* significant samen met de duur van de onvoorwaardelijke gevangenisstraf, *vergroten* de duur van de voorwaardelijke gevangenisstraf en *verkleinen* de duur van de onvoorwaardelijke taakstraf.

Kortom: de effecten die daderkenmerken hebben op de duur van de onvoorwaardelijke gevangenisstraf, verschillen op een aantal aspecten van die van de andere straftypen en -modaliteiten, in de zin van dat er sprake lijkt te zijn van *uitruiling* van effecten: kenmerken die samenhangen met een zwaardere sanctie van het ene type, hangen regelmatig samen met een lichtere sanctie van het andere type. Straftoemetingsonderzoek dat zich beperkt tot de oplegging van de onvoorwaardelijke gevangenisstraf kan daarom een vertekend beeld van straftoemetingfactoren opleveren; de vraag is immers wat de *uitruiling* van effecten betekent voor de totale sanctiezwaarte. Wegen ze tegen elkaar op, met als eindresultaat dat de totale sanctie niet gerelateerd is aan daderkenmerken? Of zien we toch dat bepaalde daderkenmerken meer op de ene straf drukken dan op de andere en daarmee uiteindelijk leiden tot een zwaardere totaalstraf?

Straftoemetingseffecten van daderkenmerken: de onvoorwaardelijke gevangenisstraf vergeleken met de totaal opgelegde sanctie

In de laatste kolom van tabel 2 worden de resultaten getoond van het model dat het totaal aan opgelegde sancties omvat, via de omrekening in sanctiepunten. Dit model vergelijken wij met de uitkomsten van het (in eerder onderzoek gangbare) model dat zich alleen op de onvoorwaardelijke gevangenisstraf richt. Levert dit verschillen op?

- 13 Ook bij de tbs is de samenhang tussen geboorteland en sanctieoplegging van richting veranderd: daders die in het buitenland geboren zijn, hebben juist een significant kleinere kans om tot tbs veroordeeld te worden. (Resultaten van tbs zijn uit ruimteoverwegingen niet gepresenteerd, maar op te vragen bij de auteurs.)

De resultaten tonen aan dat sommige dadenkenmerken vergelijkbare effecten hebben in de beide modellen. Zo worden vrouwen ook in het model dat de totale sanctiezwaarte omvat nog altijd lichter bestraft dan mannen. Dus ondanks dat vrouwen bij de duur van de voorwaardelijke taakstraf punitiever behandeld worden dan mannen, is de eindbalans dat ze lichter gestraft worden. Ditzelfde geldt voor daders met problemen op het gebied van emotioneel welzijn en houding: ook zij worden zowel in het gevangenisstrafmodel als in het model dat de totale sanctiezwaarte omvat lichter bestraft. Vergelijkbare strafverzwarende effecten zijn gevonden voor het aantal eerdere veroordelingen van de dader (als volwassene) en voor problemen op het gebied van wonen, financiën, relaties met vrienden en alcoholgebruik. Voor deze dadenkenmerken zijn de bevindingen van het model dat zich beperkt tot de onvoorwaardelijke gevangenisstraf dus houdbaar.

Echter, voor andere dadenkenmerken verschillen de effecten wel tussen de twee modellen. Voor daders die tussen de 31 en 40 en 41 en 50 jaar oud zijn, of die problemen op het gebied van relaties met familie hebben, zijn de strafverlichtende effecten voor de gevangenisstraf verdwenen als ook (combinaties van) andere sancties in het onderzoek worden betrokken. Hier worden de strafverlichtende effecten voor de gevangenisstraf dus gecompenseerd door strafverzwarende effecten voor andere sancties. Evenzo zijn strafverzwarende effecten verdwenen voor daders die in een ander westers land zijn geboren, of die minstens drie veroordelingen als jeugdige hebben. Omgekeerd waren er in het gevangenisstrafmodel geen significante effecten voor daders die een of twee veroordelingen als jeugdige hadden, maar worden deze daders wel significant zwaarder bestraft in het model dat de totale sanctiezwaarte omvat. Voor deze kenmerken pakt de totaalbalans dus anders uit dan de bevindingen van het gevangenisstrafmodel.

Bovendien zijn de effecten van enkele dadenkenmerken in het ene model tegenovergesteld aan die in het andere model. Als het onderzoek zich niet beperkt tot onvoorwaardelijke gevangenisstraf, maar uitgebreid wordt naar (combinaties van) andere sancties, worden daders die in een niet-westers land geboren zijn niet langer zwaarder, maar juist lichter bestraft dan daders die in Nederland geboren zijn. Een dergelijk tegenovergesteld effect is ook gevonden bij daders die problemen hebben op het gebied van opleiding en werk: ook zij worden in het laatste model juist lichter bestraft. Daarnaast heeft drugsmisbruik tegenovergestelde effecten, maar dan in de andere richting: waar daders met drugsproblemen lichter gestraft werden in het gevangenisstrafmodel, worden zij juist zwaarder gestraft in het model dat de hele sanctiezwaarte omvat.

Tabel 2: *OLS-regressieanalyses van de hoogte van de verschillende sancties (N=22.031)*

	Duur ov gev	Duur vw gev	Duur ov taak	Duur vw taak	Totaal
	B	B	B	B	B
Constant	,07	1,27***	2,11***	1,02***	2,43***
Delictkenmerken					
Maximumstraf	,09***	,07***	,06***	-,02***	,10***
Maximumstraf onbekend	,41***	-,56***	-,38**	-,25**	-,31***
Delicttype van ernstigste delict (mishandeling=ref)					
Bedreiging	,23***	,05	-,22***	-,12***	-,01
Diefstal met geweld	,73***	,81***	-,11	-,21***	,52***
Zeden	,31***	1,28***	,57***	-,35***	,84***
Levensdelicten	,40***	,54***	,14	-,23***	,53***
Overige geweldsdelicten	,76***	1,02***	,14	-,23**	,60***
Valsheidsmisdrijven	,15	,68***	,82***	-,26***	,84***
Eenvoudige diefstal	-,27***	-,50***	-,17*	-,30***	,35***
Gekwalificeerde diefstal	,30***	,22***	,19***	-,23***	,42***
Overige vermogensdelicten	,37***	,41***	,63***	-,20***	,69***
Vernieling	-,08	-,98***	-,64***	-,03	-,61***
Openbare orde	,07	,32***	,26***	-,18***	,22***
Opiumwet	,99***	1,18***	,46***	-,33***	,74***
WVW	,06	-,98***	-,14	-,61***	,44***
Overige delicten uit het Wetboek van Strafrecht	,18***	1,07***	,71***	-,30***	,67***
Aantal delicten	,22***	,34***	,21***	-,01	,23***
Proceskenmerken					
Duur van het voorarrest in maanden	,58***	,01	-,37***	-,06***	,25***
Arrondissement (Utrecht=ref)					
Alkmaar	-,27***	-,19*	,23**	,26***	-,06
Almelo	-,09	,29**	,18*	-,05	-,07
Amsterdam	-,36***	-,20**	,10	,19***	-,08*
Arnhem	-,32***	-,12	,11	,20***	,01
Assen	-,21**	-,30**	-,19*	-,01	-,16**
Breda	-,24**	,05	,31***	-,02	,02
Den Bosch	-,31***	,11	,10	-,10*	-,03
Den Haag	-,27***	,01	,28***	,08*	-,07
Dordrecht	,16*	,54***	,02	-,35***	,28***
Groningen	-,27***	-,24**	,24**	,20***	-,07
Haarlem	-,04	-,13	,01	,11*	-,05

Tabel 2: (Vervolg)

	Duur ov gev	Duur vw gev	Duur ov taak	Duur vw taak	Totaal
	B	B	B	B	B
Leeuwarden	,09	-,10	,26**	-,04	,14**
Maastricht	-,24**	-,16	,25**	,17**	,01
Middelburg	-,16	-,39***	,33**	,30***	-,03
Roermond	-,12	-,05	,13	,10	,10
Rotterdam	-,41***	,08	-,05	-,09*	-,12**
Zutphen	-,20**	,14	,13	-,02	,03
Zwolle	-,38***	-,26**	,12	,14**	-,19***
Daderkenmerken					
Geslacht (man=ref)					
Vrouw	-,21***	-,17***	-,05	,16***	-,22***
Leeftijd (21-30=ref)					
12-20	-,14***	,19***	,26***	-,02	-,07**
31-40	-,12***	-,10**	-,12***	-,01	,01
41-50	-,12***	-,20***	-,29***	,05	-,04
51+	-,11*	-,13*	-,56***	-,05	-,14***
Geboorteland (Nederland=ref)					
Ander westers land	,09*	-,06	-,20***	-,05	-,05
Overig land	,11***	-,06	-,15***	-,05*	-,04*
Onbekend	,06	-,06	-,25**	-,13*	-,08
Aantal veroordelingen onder het jeugdstrafrecht (0=ref)					
1-2	,05	,13**	-,01	-,08**	,05*
3 of meer	,14***	-,08	-,20***	-,09**	,04
Onbekend	-,08**	,07	,16***	-,12***	,08***
Aantal veroordelingen vanaf 18 jaar (0=ref)					
1-2	,16***	,14***	,04	-,09***	,09***
3 of meer	,28***	,08*	,01	-,17***	,18***
Onbekend	,11	,36	-,16	,00	-,14
Sociale omstandigheden van de dader					
Wonen	,35***	,00	-,35***	-,09***	,04*
Wonen onbekend	,55***	-,21***	-,56***	-,09***	,31***
Opleiding en werk	,05*	-,10**	-,12***	-,06**	-,05**
Financiën	,09***	,08*	,04	,00	,14***
Relaties met partner en familie	-,06**	,05	-,05	,08***	-,03
Relaties met vrienden	,21***	,08	,06	-,10***	,20***

Tabel 2: (Vervolg)

	Duur ov gev	Duur vw gev	Duur ov taak	Duur vw taak	Totaal
	B	B	B	B	B
Drugsgebruik	-,21***	-,15***	-,09**	-,02	,03*
Alcoholgebruik	,06**	,13***	,15***	-,01	,07***
Emotioneel welzijn	-,24***	,04	-,23***	,00	-,22***
Denkpatronen, gedrag en vaardighe- den	,04	,30***	-,10*	,05	-,05
Houding	-,07*	-,47***	-,13***	-,06**	-,06**
R ²	,65	,15	,27	,11	,60

* $p \leq .05$; ** $p \leq .01$; *** $p \leq .001$

Conclusie

Uit dit onderzoek blijkt dat daderkenmerken voor verschillende sanctietypen verschillende effecten hebben. Effecten die zij voor de duur van de onvoorwaardelijke gevangenisstraf hebben, zijn bijvoorbeeld bijna spiegelbeeldig aan de effecten die zij voor de voorwaardelijke taakstraf hebben. Dit uitruileffect lijkt ook logisch, omdat een voorwaardelijke taakstraf als een veel lichtere straf wordt beschouwd dan een onvoorwaardelijke gevangenisstraf. Echter, deze verschillende effecten onderstrepen wel het belang om straftoematingsonderzoek niet te beperken tot de bestudering van de onvoorwaardelijke gevangenisstraf: daders kunnen immers wel eens minder punitief behandeld worden voor wat betreft het ene sanctietype, maar juist punitiever voor wat betreft het andere sanctietype.

Daarnaast blijkt uit deze studie dat het voor een aantal daderkenmerken niet uitmaakt of ook (combinaties met) andere sanctietypen in het onderzoek worden betrokken. Vrouwen bijvoorbeeld worden in beide modellen (onvoorwaardelijke gevangenisstraf en totale sanctiepakket) lichter bestraft dan mannen. Deze bevinding versterkt conclusies uit eerder onderzoek. Waar bevindingen uit eerder onderzoek incompleet zijn – een kortere gevangenisstraf voor vrouwen wordt bijvoorbeeld enigszins ‘gecompenseerd’ door een langere voorwaardelijke taakstraf – toont dit onderzoek aan dat kortere gevangenisstraffen voor vrouwen niet volledig verklaard kunnen worden doordat zij *andersoortig* gestraft worden: ook als andere sancties in het onderzoek worden betrokken, lijkt er sprake te zijn van een straffkorting voor vrouwen ten opzichte van mannen.

Er zijn echter ook daderkenmerken waarvan de effecten wel verschillen als het gevangenisstrafmodel wordt vergeleken met het model met de totale sanctiezwaarte. Zo worden daders die in een niet-westers land geboren zijn weliswaar tot een langere onvoorwaardelijke gevangenisstraf veroordeeld dan daders die in Nederland geboren zijn, maar in het model dat ook (combinaties met) andere sanctietypen omvat, worden zij juist minder punitief behandeld – zij het dat dit verschil in sanctiezwaarte met daders die niet in Nederland geboren zijn heel klein is. Voor de niet-westerse daders wordt de punitievere behandeling bij de

onvoorwaardelijke gevangenisstraf dus gecompenseerd door een minder punitieve behandeling bij andere sanctietypen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat een deel van de daders die in het buitenland geboren zijn, geen vaste woon- of verblijfplaats in Nederland heeft. Hierdoor komen zij minder snel in aanmerking voor bijvoorbeeld een taakstraf of een voorwaardelijke veroordeling met bijzondere voorwaarden. De reclassering kan dan immers niet goed contact met de dader opnemen in verband met de tenuitvoerlegging van de straf. Een onvoorwaardelijke gevangenisstraf is dan (naast de geldboete) eigenlijk het enige sanctietype waarvoor zij wel in aanmerking komen. Hier worden zij dus punitiever behandeld, maar daar staat tegenover dat zij de andere sanctietypen in veel mindere mate opgelegd krijgen. Het nettoverschil in de totale strafmaat – als wordt afgegaan op het volledige sanctiepakket – laat dan zien dat daders van uiteenlopende komaf nauwelijks uiteenlopen in de zwaarte van de ontvangen straf. Dat vormt hiermee een opmerkelijk verschil met bevindingen uit onderzoek dat zich concentreert op de onvoorwaardelijke gevangenisstraf (Johnson e.a., 2010; Van Wingerden e.a., 2011; Wermink e.a., 2012).

Meer algemeen laat deze studie zien dat er ondersteuning is voor onze aanname dat er bij bepaalde groepen daders uitruil van straffen plaats lijkt te vinden: minder vaak of minder streng de ene straf, maar vaker of meer van de andere strafsoort, met als nettoresultaat weinig verschillen in de totale strafmaat. Niettemin zien we zeker niet dat verschillen tussen sociale groepen in straf volledig worden uitgewist. Er blijven duidelijke verschillen bestaan en in sommige gevallen komen er nieuwe verschillen tussen sociale groepen voor in de plaats.

Discussie

Met de nieuwe patronen in straftoemeting die het huidige onderzoek oplevert, moet ook worden opgemerkt dat het aanvullende inzichten oplevert voor de focal concerns theory, het leidende theoretisch raamwerk op dit gebied (Steffensmeier & Demuth, 2000; Steffensmeier e.a., 1995; 1998). Bij het vergelijken van de resultaten valt namelijk op dat onvoorwaardelijke gevangenisstraf – de traditionele focus van straftoemetingsonderzoek – met bepaalde strafsoorten regelmatig parallellen vertoont (voorwaardelijke gevangenisstraf) en bij andere strafsoorten meer spiegelbeeldige patronen (voorwaardelijke taakstraf). Kennelijk worden voor verschillende typen daders uiteenlopende typen straffen en strafhoogten geschikt geacht, niet alleen wat betreft de al gememoreerde kenmerken geslacht en etniciteit, maar bijvoorbeeld ook met betrekking tot strafrechtelijk verleden en uiteenlopende sociale omstandigheden van de dader. Meer toekomstig onderzoek is nodig om in de context van de Nederlandse rechtspraak, waarin de rechter een hoge mate van discretionaire bevoegdheid heeft, na te gaan welke strafsoort, strafhoogte en combinatie van straffen worden opgelegd in relatie tot de zogenaamde focal concerns: de mate van verwijtbaarheid van de dader, de gevaarlijkheid van de dader en praktische overwegingen van uiteenlopende aard.

Bij de vergelijking van uiteenlopende strafsoorten ligt ook een discussie op de loer dat de ene soort straf inherent zwaarder is dan de andere. Een suggestie voor ver-

volgonderzoek zou daarom zijn om niet alleen te kijken naar de strafzwaarte van het totale sanctiepakket zoals vastgesteld via sanctiepunten, maar tevens naar de *ervaren* strafzwaarte, bijvoorbeeld onder veroordeelden en onder rechters. Zo bleek uit Amerikaans onderzoek bijvoorbeeld dat een flinke voorwaardelijke gevangenisstraf als zwaarder werd ervaren dan een kortere, onvoorwaardelijke gevangenisstraf (Crouch, 1993; Spelman, 1995). Ondanks dat het nader inzicht kan bieden aan de overwegingen van rechters om bepaalde straffen op te leggen, is in Nederland een gebrek aan dergelijk surveyonderzoek. Om hierin de praktijk van de Nederlandse rechtspraak na te bootsen zouden bijvoorbeeld via vignet-onderzoek uiteenlopende combinaties van sancties ter beoordeling kunnen worden voorgelegd aan respondenten.

Daarnaast is van belang om voor toekomstig onderzoek nadere aandacht te besteden aan de berekening van de totale strafmaat. In de huidige studie zijn de BOS/Polaris-richtlijnen als uitgangspunt genomen – en hoewel het een officiële richtlijn betreft, is deze omrekeningsleutel in zekere zin arbitrair. Hieraan draagt bij dat van sommige straffen de inhoud onduidelijk is. Wat houden de bijzondere voorwaarden bijvoorbeeld in als de dader zich aan de aanwijzingen van de reclassering moet houden? De stabiliteit van deze effecten – met andere omrekeningsleutels – moet dan ook worden vastgesteld in vervolgstudies. Eventueel zou voornoemd voorstel om onder rechters te onderzoeken welke zwaarte zij zelf ervaren bij uiteenlopende typen straffen hierbij informatief kunnen zijn. Een ander alternatief betreft het toepassen van uiteenlopende schaaltechnieken, zoals factoranalyse, om de empirische systematiek in het opleggen van uiteenlopende straffen vast te stellen. Hoewel wij daartoe in een eerste aanzet geen achterliggende factoren konden onderscheiden als alle straffen in gezamenlijkheid werden geanalyseerd (zie noot 7), zou dit in toekomstig onderzoek verder kunnen worden uitgezocht via alternatieve analysestrategieën. Daarnaast gaat straftoemetingsonderzoek, waarbij verschillende sancties omgerekend zijn naar één sanctiemaat, eraan voorbij dat factoren bij de straftoemeting verschillende rollen kunnen spelen bij verschillende sanctietypen (Blumstein e.a., 1983). De financiële situatie van de dader kan bijvoorbeeld een andere rol spelen bij de hoogte van de geldboete dan bij de duur van de gevangenisstraf. Door gebruik te maken van één sanctiemaat zou het zo kunnen zijn dat deze specifieke effecten niet uit de analyses naar voren komen, en vice versa, dat de gevonden effecten niet relevant zijn voor elk straftype.

Tot slot is bij de studie naar verschillende strafalternatieven, -combinaties en totale strafzwaarte van belang om de invloed van enkele aanvullende kenmerken in kaart te brengen, zoals de materiële ernst van het delict, de pleegwijze en de slachtofferkeuze (zie bijv. Johnson e.a., 2010). Ook is aanvullend onderzoek nodig op andere populaties; de huidige populatie daders waarbij een RISc is afgenomen, betreft relatief vaak daders van bovengemiddeld ernstige delicten. De vraag is hoe overwegingen omtrent strafzwaarte tot uitdrukking komen bij minder ernstige delicten. Wel moet daarbij worden aangetekend dat bij alternatieve populaties – bij afwezigheid van een RISc – minder diep kan worden ingegaan op het belang van daderkenmerken, zoals omtrent allerlei persoonlijke en sociale leefomstandigheden.

Ondanks deze beperkingen biedt ons onderzoek theoretische en empirische aanleiding voor toekomstig straftoemetingsonderzoek om de studie niet te beperken tot de onvoorwaardelijke gevangenisstraf, maar ook (combinaties met) andere sancties in het onderzoek te betrekken.

Literatuur

- Albonetti, C.A. (1991). An integration of theories to explain judicial discretion. *Social Problems*, 38, 247-266.
- Assink, B. & Pepels, N. (2010). Rechters houden het hoofd koel. *Trema*, 9, 398-402.
- Assink, B., Dekkers, M.J.M., Kepenne, P.L.E.R. & Pepels, N. (2010). *Het beslisgedrag van de rechter nader bekeken. Een empirisch onderzoek naar het beslisgedrag van de rechter op politierechterzittingen in Nederland* (bachelorscriptie Maastricht).
- Berghuis, A.C. (1992). De harde en zachte hand. Een statistische analyse van verschillen in sanctiebeleid. *Trema*, 3, 84-93.
- Berghuis, A.C. & Mak, M. (2002). *De straftoemeting in Nederland van 1995 tot en met 2001*. Den Haag: Ministerie van Justitie.
- Beyens, K. (2000). *Straffen als sociale praktijk. Een penologisch onderzoek naar straftoemeting* (diss. Brussel). Brussel: VUBPRESS.
- Blumstein, A., Cohen, J., Martin, S.E. & Tonry, M.H. (1983). *Research on sentencing: the search for reform*. Washington, DC: National Academy Press.
- Boone, M.M. & Korf, D.J. (2010). Bestrafing van cocaïnesmokkelaars. Richtlijnen, rechters, rechtbanken en de persoon van de dader. *Tijdschrift voor Criminologie*, 52, 239-256.
- Bosmans, M. & Pemberton, A. (2012). *Straftoemeting bij geweld tegen kwalificerende slachtoffers: een replicatiestudie*. Tilburg: Universiteit van Tilburg, INTERVICT.
- Chiricos, T.G. & Bales, W.D. (1991). Unemployment and punishment: an empirical assessment. *Criminology*, 29, 701-724.
- Crouch, B.M. (1993). Is incarceration really worse? Analysis of offenders' preferences for prison over probation. *Justice Quarterly*, 10, 67-88.
- Curry, T.R. (2010). The conditional effects of victim and offender ethnicity and victim gender on sentences for non-capital cases. *Punishment & Society – International Journal of Penology*, 12, 438-462.
- Doerner, J.K. & Demuth, S. (2010). The independent and joint effects of race/ethnicity, gender, and age on sentencing outcomes in US federal courts. *Justice Quarterly*, 27, 1-27.
- Heidanus, N.A. (2013). De raadsman en de tbs. In: *Ontmoetingen. Voordrachtenreeks van het Lutje Psychiatrisch-Juridisch Gezelschap*. Groningen: Universiteit Groningen, 21-29.
- Johnson, B.D. & Kurlychek, M.C. (2012). Transferred juveniles in the era of sentencing guidelines: examining judicial departures for juvenile offenders in adult criminal court. *Criminology*, 50, 525-564.
- Johnson, B.D., Wingerden, S.G.C. van & Nieuwbeerta, P. (2010). Sentencing homicide offenders in the Netherlands: offender, victim, and situational influences in criminal punishment. *Criminology*, 48, 981-1018.
- Jongman, R.W., Timmerman, H. & Kannegieter, G. (1984). Werklozen voor de rechter. *Tijdschrift voor Criminologie*, 26, 245-255.
- Kalmthout, A.M. van (2000). Meten met geijkte maten. Een nieuw perspectief voor de straftoemeting? *Justitiële verkenningen*, 29, 33-43.

Sigrid van Wingerden & Johan van Wilsem

- Komen, M. & Schooten, E. van (2006). Allochtone jongeren gemiddeld langer vast. *NJB*, 81(25), 1352-1355.
- Koons-Witt, B.A. (2002). The effect of gender on the decision to incarcerate before and after the introduction of sentencing guidelines. *Criminology*, 40, 297-327.
- Lodewijks, I.A.J., Laxminarayan, M., Aa, S. van der & Pemberton, A. (2010). *Straftoemeting bij geweld tegen kwalificerende slachtoffers*. Tilburg.
- Myers, M.A. (1988). Social background and the sentencing behavior of judges. *Criminology*, 26, 649-675.
- Nagtegaal, M.H., Horst, M.P. van der & Schönberger, H.J.M. (2011). *Inzicht in de verblijfsduur van tbs-gestelden. Cijfers en mogelijke verklaringen*. Den Haag: WODC/Boom Juridische uitgevers.
- Pemberton, A. & Bosmans, M. (2013). Te ver doorgeschooten? Straftoemeting bij geweld tegen kwalificerende slachtoffers. *Delikt en Delinkwent*, 10(2), 95-104.
- Rosmalen, M.M. van, Kalidien, S.N. & Heer-de Lange, N.E. de (2012). *Criminaliteit en rechtshandhaving 2011*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Sebba, L. & Nathan, G. (1984). Further explorations in the scaling of penalties. *British Journal of Criminology*, 24, 221-249.
- Spelman, W. (1995). The severity of intermediate sanctions. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 32, 107-135.
- Spohn, C. (2000). Thirty years of sentencing reform: the quest for a racially neutral sentencing process. In: J. Horney (ed.). *Policies, processes, and decisions of the criminal justice system: criminal justice 2000*. Washington, DC: National Institute of Justice, 427-501.
- Spohn, C. & Holleran, D. (2000). The imprisonment penalty paid by young, unemployed black and Hispanic male offenders. *Criminology*, 38, 281-306.
- Spohn, C., Welch, S. & Gruhl, J. (1985). Women defendants in court: the interaction between sex and race in convicting and sentencing. *Social Science Quarterly*, 66, 178-185.
- Steffensmeier, D. & Demuth, S. (2000). Ethnicity and sentencing outcomes in US federal courts: who is punished more harshly? *American Sociological Review*, 65, 705-729.
- Steffensmeier, D., Kramer, J. & Ulmer, J. (1995). Age differences in sentencing. *Justice Quarterly*, 12, 583-602.
- Steffensmeier, D., Ulmer, J.T. & Kramer, J.H. (1998). The interaction of race, gender, and age in criminal sentencing: the punishment cost of being young, black, and male. *Criminology*, 36, 763-797.
- Tulder, F. van (2011). De straffende rechter (2000-2009). *NJB*, 86(24), 1544-1550.
- Tulder, F. van & Diephuis, B. (2009). Onderzoek 'Straftoemeting en informatie'. *Trema Straftoemetingsbulletin*, 1, 17-19.
- Tulder, F. van & Schaaf, J. van der (2012). *Straffen en minimumstraffen bij recidive in zware zaken*. Den Haag: Raad voor de rechtspraak.
- Uhlman, T.M. (1978). Black elite decision-making: the case of trial judges. *American Journal of Political Science*, 22, 884-895.
- Wartna, B.S.J., Tollenaar, N., Blom, M., Alma, S.M., Bregman, I.M. & Essers, A.A.M. (2011). *Recidivebericht 2002-2008. Ontwikkelingen in de strafrechtelijke recidive van Nederlandse justitiabelen*. Den Haag: WODC.
- Werff, C. van der & Zee-Nefkens, A.A. van der (1978). *Strafrechtelijke vervolging en bestrafing van Nederlanders en buitenlanders*. Den Haag: Staatsuitgeverij 's-Gravenhage.
- Wermink, H.T., Keijser, J.W. de & Schuyt, P.M. (2012). Verschillen in straftoemeting in soortgelijke zaken: een kwantitatief onderzoek naar de rol van specifieke kenmerken van de dader. *Nederlands Juristenblad*, 87(11), 726-733.

- Wingerden, S.G.C. van & Nieuwbeerta, P. (2010). Straftoemeting bij moordenaars. De invloed van dader-, slachtoffer- en delictkenmerken. *Trema Straftoemetingsbulletin*, 33, 11-21.
- Wingerden, S.G.C. van, Moerings, M. & Wilsem, J.A. van (2011). *Recidiverisico en straftoemeting*. Den Haag: Raad voor de rechtspraak.
- Wooldredge, J. (2010). Judges' unequal contributions to extralegal disparities in imprisonment. *Criminology*, 48, 539-567.

Bijlage 1: Descriptive statistics (N=22.031)

	Min.	Max.	Mean	S.D.
Afhankelijke variabelen				
Duur van de onvoorw. gevangenisstraf (ln)	0	9,29	2,29	2,67
Duur van de voorw. gevangenisstraf (ln)	0	6,59	2,57	2,21
Duur van de onvoorw. taakstraf (ln)	0	6,15	1,73	2,20
Duur van de voorw. taakstraf (ln)	0	5,48	,43	1,20
Zwaarte van de totale sanctie (ln)	0	9,29	4,26	1,66
Onafhankelijke variabelen				
Delictkenmerken				
Maximumstraf	0	30	5,87	3,92
Maximumstraf onbekend	0	1	,01	,10
Delicttype van ernstigste delict				
Bedreiging	0	1	,07	,25
Mishandeling	0	1	,26	,44
Diefstal met geweld	0	1	,08	,27
Zeden	0	1	,06	,24
Levensdelicten	0	1	,05	,22
Overige geweldsdelicten	0	1	,01	,10
Valsheidsmisdrijven	0	1	,02	,13
Eenvoudige diefstal	0	1	,05	,21
Gekwalificeerde diefstal	0	1	,10	,30
Overige vermogensdelicten	0	1	,03	,18
Vernieling	0	1	,02	,12
Openbare orde	0	1	,07	,26
Opiumwet	0	1	,09	,28
WVW	0	1	,03	,17
Overige delicten uit het Wetboek van Strafrecht	0	1	,08	,26
Aantal delicten	0	3	1,72	,84
Proceskenmerken				
Duur van het voorarrest in maanden	0	27	1,95	2,67
Arrondissement				

Sigrid van Wingerden & Johan van Wilsem

(Vervolg)

	Min.	Max.	Mean	S.D.
Alkmaar	0	1	,05	,21
Almelo	0	1	,03	,18
Amsterdam	0	1	,12	,32
Arnhem	0	1	,06	,23
Assen	0	1	,04	,19
Breda	0	1	,03	,18
Den Bosch	0	1	,08	,27
Den Haag	0	1	,14	,34
Dordrecht	0	1	,03	,16
Groningen	0	1	,04	,20
Haarlem	0	1	,08	,28
Leeuwarden	0	1	,03	,17
Maastricht	0	1	,03	,18
Middelburg	0	1	,02	,15
Roermond	0	1	,02	,16
Rotterdam	0	1	,08	,26
Utrecht	0	1	,05	,22
Zutphen	0	1	,03	,18
Zwolle	0	1	,04	,20
Daderkenmerken				
Geslacht				
Man	0	1	,90	,30
Vrouw	0	1	,10	,30
Leeftijd				
12-20	0	1	,16	,37
21-30	0	1	,29	,46
31-40	0	1	,27	,44
41-50	0	1	,19	,39
51+	0	1	,09	,28
Geboorteland				
Nederland	0	1	,72	,45
Ander westers land	0	1	,07	,26
Overig land	0	1	,18	,38
Onbekend	0	1	,02	,15
Aantal veroordelingen onder het jeugdstrafrecht				
0	0	1	,56	,50
1-2	0	1	,16	,36
3 of meer	0	1	,10	,30

(Vervolg)

	Min.	Max.	Mean	S.D.
Onbekend	0	1	,19	,39
Aantal veroordelingen vanaf 18 jaar				
0	0	1	,39	,49
1-2	0	1	,22	,42
3 of meer	0	1	,39	,49
Onbekend	0	1	,00	,05
<i>Sociale omstandigheden van de dader</i>				
Wonen	0	2	,27	,47
Wonen onbekend	0	1	,14	,35
Opleiding en werk	0	2	,68	,58
Financiën	0	2	,54	,56
Relaties met partner en familie	0	2	,74	,58
Relaties met vrienden	0	2	,50	,50
Drugsgebruik	0	2	,40	,57
Alcoholgebruik	0	2	,43	,59
Emotioneel welzijn	0	2	,64	,54
Denkpatronen, gedrag en vaardigheden	0	2	,84	,50
Houding	0	2	,66	,53